

Iz pedagoške teorije i prakse

Stručni rad

UDK: 94(497.571)“652“(091)

Valentina Milohanić

Od nalazišta do učionice: uključivanje lokalnog nalazišta u nastavu

Sažetak

Poučavanje zavičajne i lokalne povijesti ima veliku važnost u stvaranju identiteta učenika. Zavičajne i lokalne teme mogu se uključiti u nastavni proces na različite načine te na taj način doprinijeti razvijanju ljubavi prema rodnom zavičaju. Članak donosi primjer uključivanja lokalnog arheološkog nalazišta Lorun/Loron iz rimskog doba u nastavni proces putem terenske nastave, školskog projekta i izborne teme na nastavi Povijesti. Provedenim nastavnim aktivnostima ostvaren je timski rad i korelacija s nastavnim predmetom Likovna kultura.

Cljučne riječi: arheološko nalazište, izborna tema, korelacija, terenska nastava, timski rad, školski projekt.

1. Uvod

Učenici u 5. razredu iz nastavnog predmeta Povijest uče o antičkom Rimu, širenju Rimskoga Carstva i njegovoj razvijenoj trgovačkoj mreži. Amfore su bile ključan element trgovine jer su služile za transport vina i ulja.

U blizini OŠ Tar-Vabriga nalazi se antičko

arheološko nalazište Lorun (Loron) koje je pripadalo rimskoj koloniji Parentium (Poreč). Na arheološkom nalazištu pronađeni su ostaci gospodarskog kompleksa koji se sastojao od figline (radionice) za proizvodnju amfora (radionice, sušionice i peći); uljare i cisterne za prikupljanje vode te maritimne vile koja gleda prema Santa Marini. Proučavanjem antičke radionice za izradu amfora učenici stječu znanja o

proizvodnji keramike, amfora i njihovoj funkciji u gospodarstvu Rimskog Carstva. Radionica je postojala u razdoblju od 1. do 5. stoljeća – najveća radionica za manufakturnu proizvodnju keramike na području Istre pa i šire. Radionicu je podignuo rimski senator Sisenna Statilije Tauro oko 30. g. Pečati na amforama pripovijedaju povijest posjeda jer sadrže imena privatnih vlasnika i nekih rimskih careva I. i 2. st. Pečati sadrže i ime jedine žene vlasnice posjeda, a to je Kalvija Krispinila, skandalozna žena s Neronova dvora. Na carskim pečatima nalaze se imena careva Domicijana, Nerve, Trajana i Hadrijana. Nakon cara Hadrijana više se na amfore nisu stavljali pečati, ali su se amfore i dalje proizvodile (Burić, 2024).

U članku će biti prikazano na koja se tri načina može uključiti lokalno arheološko nalazište u nastavu. Najprije kao terensku nastavu, odnosno posjet nalazištu, zatim kao školski projekt te kao izbornu nastavnu temu. Provođenjem tih aktivnosti realizirani su timski rad s učiteljicom Likovne kulture te korelacija između nastavnih predmeta Povijest i Likovna kultura na primjeru rimske keramike – amfore, odnosno proučavanje i izradu amfora.

2. Zavičajna povijest i „ambijentalni pristup“

Jedan od odgojno-obrazovnih ciljeva učenja i poučavanja nastavnog predmeta Povijest jest da učenik razumije važnost očuvanja zavičajne kulturne i povijesne baštine (Kurikulum nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije, 2019). Upravo učitelj povijesti ima važnu ulogu u stvaranju zavičajnog identiteta

učenika kroz nastavni proces. Organizacijom terenske nastave, osmišljavanjem školskih projekata i izbornih nastavnih tema učitelj može uključiti zavičajnost u nastavni proces. Takvim nastavnim aktivnostima koje su usmjerene na lokalno okruženje utječe se na izgradnju zavičajnog identiteta učenika. Upoznavanje učenika sa zavičajnom poviješću omogućuje učenicima povezivanje s njihovim zavičajem, kulturnom baštinom i tradicijom, ali i njegovanje ljubavi prema kraju i mjestu, odnosno njegovoj prošlosti.

„Ambijentalni pristup“ podrazumijeva da učitelj u nastavni proces uključuje učenikovo životno okruženje kroz aktivne metode, interakciju i komunikaciju učenika i okruženja. (Rendić-Miočević, 2005.)

Uključivanjem lokalnog arheološkog nalazišta u nastavu postiže se kod učenika veći interes za zavičajnu povijest i kulturnu baštinu.

3. Terenska nastava

Arheološko nalazište može biti poticajno okruženje za nastavu jer se nastava izvodi na terenu u izvornoj stvarnosti. Upravo bi u nastavu Povijesti trebalo uključiti, kada je to moguće, terenski oblik nastave. Terenska nastava omogućuje upoznavanje određenog terena uz primjenu istraživačkih metoda.

Učitelj planira terensku nastavu u godišnjem planu i programu rada škole i u školskom kurikulumu za razredni odjel te izrađuje izvedbeni plan i program. U izvedbenom planu i programu potrebno je planirati odgojno-obrazovne ciljeve, način realizacije, ishode učenja, nastavna sredstva, oblike rada, metode, tehnike i postupke istraživanja te načine vrednovanja

ostvarenih ciljeva i ishoda. (Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole, 2014.) Primjer planiranja terenske nastave:

IZVEDBENI PLAN I PROGRAM	terenska nastava Lorun
ODREDIŠTE	arheološko nalazište Lorun/Loron
VRIJEME TRAJANJA	jednodnevna terenska nastava
NAMJENA	učenicima petih razreda
ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI	Razvijati pozitivan stav prema povijesnoj i kulturnoj baštini kod učenika. Provoditi dio nastave u prirodnom okruženju, upoznati povijest vlastitog mjesta i zavičaja, istražiti arheološko nalazište u vlastitom zavičaju te razvijati odgovoran odnos prema okolišu.
NAČIN REALIZACIJE	Obilazak arheološkog nalazišta Lorun iz antičkog doba uz tumačenje povijesnih zbivanja. Sudjelovanje učenika u radu u skupinama na terenu uz rješavanje nastavnog listića.
ISHODI UČENJA	Učenik će moći: - opisati nalazište - prikazati na lenti vremena vrijeme postojanja rimske vile i keramičke radionice - smjestiti na kartu nalazište - izdvojiti materijalne ostatke pronađene na nalazištu - izraditi umnu mapu s najvažnijim pojmovima o nalazištu - nacrtati amforu.
NASTAVNA SREDSTVA	nastavni listić
OBLICI RADA	rad u skupinama
METODE, TEHNIKE I POSTUPCI ISTRAŽIVANJA	čitanje, pisanje, crtanje, rješavanje zadataka, opažanje
NAČINI VREDNOVANJA	rješavanje nastavnog listića u skupinama

Prije samog provođenja terenske nastave učenici su na nastavi Povijesti učili o antičkom Rimu, širenju Rimskoga Carstva, trgovini, razmjeni dobara između Rima i provincija.

Opisi aktivnosti u provođenju terenske nastave

1. **Šetnja do lokacije terena.** Arheološko nalazište Lorun udaljeno je oko 4 km od školske zgrade te su učenici pješice u pratnji učiteljica prošetali do nalazišta.

2. **Upoznavanje s nalazištem.** Učiteljica je ukratko ispričala povijest nalazišta i objasnila važnost samog nalazišta.

3. **Rad u skupinama.** Učenici su podijeljeni u skupinama rješavali zadatke s nastavnog listića (Slika 1. i 2.) pomoću informativne ploče na nalazištu te istražujući nalazište.

4. **Analiza rada u skupinama.** Dok su učenici imali slobodno vrijeme na terenu, učiteljica je ispravila nastavne listiće te je uslijedilo proglašenje najbrže skupine s najviše točnih odgovora.

Provedbom aktivnosti na terenskoj nastavi ostvareni su sljedeći tehnički koncepti iz Kurikuluma nastavnog predmeta Povijest:

- **vrijeme i prostor:** izrada lente vremena (postojanje rimske vile i keramičke radionice) te označavanje nalazišta na karti

- **rad s povijesnim izvorima:** izdvajanje materijalnih ostataka pronađenih na nalazištu, crtanje amfora te pronalazak komada keramike

Učenici su istraživanjem arheološkog nalazišta Lorun upoznali vlastiti zavičaj. Od istraživačkih metoda primijenjena je metoda učenja otkrivanjem, odnosno učenici su pomoću pitanja otkrivali određene informacije. Odgovarali

Slika 1 i 2. Nastavni listići

Članovi skupine : _____

LORUN (LORON) - ARHEOLOŠKO NALAZIŠTE
Terenska nastava

Što je pronađeno na ovom nalazištu?	
Izradi lentu vremena na kojoj ćeš prikazati vrijeme kada je na ovom mjestu postojala vila s keramičkom radionicom.	
Skiciraj kartu tere na kojoj ćeš označiti nalazište.	
Prošedi po nalazištu. Nalaze li se ostaci nalazišta samo na kopnu? Obrazloži svoj odgovor.	
Izradi umnu mapu u kojoj ćeš isdvojiti 10 ključnih pojmova koja se tiču nalazišta.	
Nacrtaj orbež predmeta koji su u najvećoj količini pronađeni na nalazištu.	
Prošedi po nalazištu, pronađi komad keramike koji ćeš nakon savjetka terenske vratiti u prirodu. Napiši gdje je komad pronađen i opiši ga.	

su na pitanja na nastavnom listiću koja se odnose na arheološko nalazište pomoću izvora podataka koji se nalaze na terenu: informativne ploče te promatranjem i istraživanjem samog terena. Učenici su imali ulogu istraživača te je rad na terenu omogućio učenicima istraživanje i aktivno učenje kroz rješavanje zadataka. Radom u skupinama učenici su razvijali i socijalne vještine.

4. Školski projekt

Provođenje školskog projekta omogućuje upoznavanje zavičajne i lokalne baštine te kreativno izražavanje učenika na određenu zavičajnu temu. Školski projekt *Lorun - antika u našem kraju* (Slika 3.) provodio se u nastavnoj godini 2019./2021. na izvannastavnoj aktivnosti Zavičajna skupina u sklopu projekta *Institucionalizacije zavičajne nastave* koji je financirala Istarska županija.

Cilj projekta bio je upoznati učenike s antičkim nalazištem Lorun na kojem su pronađeni ostaci rimske arhitekture, odnosno gospodarskog kompleksa koji se sastojao od keramičke radionice, uljare i cisterne. Projekt je bio podijeljen u tri faze:

1. faza – posjet nalazištu te istraživanje literature o nalazištu: Učenici su prije odlaska na teren istražili literaturu o nalazištu, zatim posjetili arheološko nalazište koje su fotografirali te snimili videozapis šetnje nalazištem.

2. faza – radionice izrade amfora, pečata i utiskivanja pečata u plošne oblike amfora: Na keramičkim radionicama koje je vodila učiteljica likovne kulture učenici su izrađivali male replike amfore, pečate vlasnika Loruna te su pečate utiskivali u plošne oblike amfora.

3. faza – izrada plakata i prezentacijskog videozapisa: Na temelju istražene literature te izrađenih fotografija i crteža učenici su izradili plakat i prezentacijski video.

Projekt se provodio na terenskoj nastavi, istraživački rad učenika na terenu, te putem istraživačkog i kreativnog rada u učionici uz primjenu informatičko-komunikacijske tehnologije (IKT).

Slika 3. Plakat školski projekt

Školski projekti su prilika za uključivanje učenika u drukčiji pristup nastavi i drukčije nastavne metode kao što su terenski rad, istraživanje, izrada kreativnih radova itd. Radom na projektu učenici su stekli znanja o arheološkim

istraživanjima, antičkoj povijesti svoga zavičaja te proizvodnji keramike. Aktivnostima provedenim u školskom projektu poticao se razvoj vještina važnih za 21. stoljeće kao što su suradnja, komunikacija, kreativnost, rješavanje problema i inovativnost (Milohanić, 2022).

Suradnjom radionica izrade amfora, pečata i utiskivanja pečata ostvaren je timski rad između učiteljice likovne kulture i učiteljice povijesti.

5. Izborna nastavna tema

Kurikulum nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije propisuje da je po-

trebno obraditi najmanje dvije izborne teme. Kurikulum donosi i popis izbornih tema, ali daje i mogućnost da učitelj samostalno oblikuje izborne teme. Prilikom izrade izborne teme može kombinirati više domena, a preporuka je da se izbornom temom potiče aktivno učenje, istraživanje i rješavanje problema.

Na temelju literature o arheološkom nalazištu Lorun (Loron) i provedenog školskog projekta osmišljena je izborna nastavna tema – Antičko nalazište Lorun.

Povezanost izborne nastavne teme s Kurikulumom:

DOMENA	DRUŠTVO
ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHOD	POVOŠ A.5.1. Učenik objašnjava dinamiku i promjene u pojedinim društvima u prapovijesti i starome vijeku.
SADRŽAJ ZA OSTVARIVANJE ISHODA	Prapovijesna i antička baština na hrvatskome povijesnom prostoru (zavičajna povijest). (<i>Kurikulum nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije, 2019</i>)
ISHODI NA RAZINI IZBORNE TEME	Učenik će moći: <ul style="list-style-type: none"> - označiti na karti Istre arheološko nalazište Lorun - izraditi umnu mapu u kojoj će izdvojiti vlasnike Loruna - označiti na lenti vremena postojanje radionice - nacrtati amforu.
TEHNIČKI KONCEPTI	Koncept vrijeme i prostor: izrada lente vremena (postojanje rimske vile i keramičke radionice) te smještanje nalazišta na kartu.

6. Timski rad i korelacija

Na primjeru rimske keramike – amfore proveden je timski rad i korelacija između nastavnih predmeta Povijest i Likovna kultura.

Timska nastava podrazumijeva suradnju između dvaju ili više učitelja uz podjelu obaveza i zadataka u planiranju, provođenju i evaluaciji zajedničkih sadržaja i metoda rada (Bognar, Matijević, 2002). Takav oblik nastave povezan je s korelacijom, kompleksan i zahtijeva zbog pripreme, načina organizacije, realizacije i evaluacije (Bjedov i sur., 2004). Prednosti takve nastave su dinamičnost i raznovrsnost aktivnosti koji potiču aktivno sudjelovanje učenika i motivaciju. Glavna svrha timske nastave jest unapređenje nastavnog procesa i učeničko bolje razumijevanje nastavnih sadržaja kroz višedimenzionalno sagledavanje nastavnih sadržaja (Vrkić Dimić i Vidić, 2015).

Provođenjem školskog projekta postignut je timski rad na radionicama izrade keramike - amfora. Učiteljica povijesti objasnila je važnost amfora, za što su Rimljani koristili amfore, što su pečati na amforama te čiji su pečati pronađeni. Također, pokazala im je fotografije pronađenih amfora i pečata. Učiteljica likovne kulture objasnila je učenicima proces izrade keramike, odnosno amfora i jasnim uputama i demonstracijom pokazala učenicima kako oblikovati amfore te pečate.

Korelacija podrazumijeva povezivanje nastavnog sadržaja (Salopek, 2012). Načelo korelacije ostvaruje se kao unutarpredmetna korelacija (povezivanje nastavnog sadržaja unutar jednog predmeta) te međupredmetna korelacija (povezivanje sadržaja s drugim nastav-

nim predmetima). Međupredmetna korelacija može biti tematska, bira se tema, ili strukturalna korelacija, u kojoj je ključna riječ tema (Šimunović, 2006).

Nakon obrade izborne nastavne teme o antičkom arheološkom nalazištu Lorun postignuta je međupredmetna korelacija i tematska korelacija jer su učenici na satu nastavnog predmeta Likovna kultura izrađivali plošne oblike amfora.

Učenici su praktičnim radom replicirali oblik i dekoraciju rimskih amfora. Osim što su modeliranjem gline razvijali motoričke vještine, ta im je aktivnost omogućila i razumijevanje tradicionalne tehnike izrade keramike. Učenici su na taj način stekli određene tehničke vještine, ali su i produbili svoje razumijevanje vizualne kulture iz rimskog doba. Ostvarivanjem korelacije kreativnim stvaralaštvom o povijesnim temama postiže se iskustveno učenje što utječe na razvoj sposobnosti i vještina kod učenika te može biti poticaj za istraživanje kulturne i zavičajne baštine. Povezivanjem nastavnih predmeta Povijesti i Likovne kulture učenici usvajaju znanje kroz iskustvo, što doprinosi boljem razumijevanju povijesti i potiče kreativnost. Korelacija u nastavi potiče učenike na istraživanje kulturne baštine praktičnim i kreativnim pristupom.

7. Zaključak

Uključivanje zavičajne i lokalne povijesti u nastavu od iznimne je važnosti u razvijanju ljubavi prema zavičaju. Upravo učenje o zavičaju utječe na očuvanje zavičajnog identiteta kod učenika. Stoga je uloga učitelja da kada god je moguće, uključi u nastavu zavičajne teme kao i posjet lokalnom arheološkom nalazištu. Lokal-

na arheološka nalazišta predstavljaju povijesnu i zavičajnu baštinu nekog mjesta. Posjet nalazištu za vrijeme terenske nastave omogućuje učenicima upoznavanje vlastitog zavičaja i zavičajne povijesti. Sudjelovanje učenika u školskim projektima omogućuje razvoj različitih vještina te stvaranje kreativnih proizvoda. Uključivanjem lokalnog arheološkog nalazišta u samu nastavu obradom izborne zavičajne teme daje se na važnosti samom arheološkom nalazištu.

Provedba timskog rada i korelacije u nastavi doprinose unapređenju nastave jer omogućuju bolje razumijevanje nastavnih sadržaja.

8. Literatura

1. Bjedov, V., i sur. (2004). Put do timskoga rada u nastavi, *Život i škola* 12 (2): str. 41–46.
2. Bognar, L., Matijević, M. (2002). Didaktika, Zagreb: Školska knjiga.
3. Buršić, R. (2024). *Loron ili Lorun: najveća radionica amfora u Rimskom Carstvu u predgrađu Poreča*. Glas Istre. Dostupno na: <https://www.glasistre.hr/istra/2024/04/01/-loron-ili-lorun-najveca-radionica-amfora-u-rimskom-carstvu-u-predgradu-poreca-924871>
4. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2019). Kurikulum nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_03_27_557.html
5. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2014). Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_06_67_1280.html
6. Milohanić, V. (2022). *Školski projekt: Lorun – antika u našem kraju*. Povijest u nastavi, 33 (1), 21–28. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/294345>
7. Rendić - Miočević, I. (2005). Učenik – istražitelj prošlosti, Novi smjerovi u nastavi povijesti. Zagreb: Školska knjiga.
8. Salopek, A. (2012). Korelacija i integracija u razrednoj nastavi: primjeri dobre prakse, Zagreb: Školska knjiga.
9. Šimunović, J. (2006). Načelo korelacije u nastavi katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi s posebnim naglaskom na međupredmetnu korelaciju, *Obnovljeni život*, 61 (3), str. 329–352. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=7598
10. Vrkić Dimić, J. i Vidić, S. (2015). Korelacija i timski rad u nastavi - holistički pristup učenju i poučavanju. *Acta Iadertina*, 12/2, 93–114. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/280202>

Summary

From a finding to a classroom: an inclusion of local archeological finding into teaching

Teaching local history and heritage is essential for shaping students' identities. By including local and regional topics into lessons, students foster a love for their home region. The paper provides an example of incorporating the local Roman-era archaeological site of Lorun/Loron into the curriculum and teachings through field trips, school projects, and a History elective. These educational activities promoted teamwork and correlated with the Art Education curriculum.

Keywords: *archeological findings, elective topics, correlation, field trip, team work, school project*